

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, DR. JNCZE BÉLA.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a **szerkesztőhöz** (lakik Ovár. Bástyaanca 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a **kiadó hivatalba** (csillagútcá, 7. sz. a.) küldendők.

A védköteles tanítók érdekében.

A lapok utján értesülök, hogy az országos néptanító-egyesület végrehajtó bizottsága külön feliratban kérelmezi kormányunknál annak kieszközölését, hogy néptanítóink jövőre illető ezredeik mozgósítása esetében is csak a szünetidőkre szólíttassanak fegyver alá, tényleges szolgálatot, illetőleg gyakorlatokat pedig egyáltalán ne követelhesen tőlük máskor a hadparancsnokság. Nem lehet szándékomban e felirat ellátása elébe vágni, sőt őszintén ohajtom, hogy az minden pontjában meghallgatásra találjon; de engedjék meg tisztelt pályatársaim ha a felvetett kérdéssel összefüggőleg érinteni kívánok e helyen még pár olyan dolgot, melyek szintén a védkötelezettség általánosításának következményei s mint ilyenek az érdekelt tanítók anyagi jövőjét, családi jólétét a lehető legközelebről illetik.

Mielőtt azonban tárgyamhoz fognék, nem fojthatom el őszinte csodálkozásomat a felett, hogy a honvédelmi miniszterium ismételt rendeletei, sőt a védtörvény egyenes rendelkezése ellenére folytonosan hallunk intézkedéseket egyes hadkiegészítő parancsnokságok részéről a tanítóknak szorgalmi-időszakban teljesítendő fegyvergyakorlatai iránt, s ez által igen sok esetben zavart és hátramaradást okoznak a felsőbb rendeleték felől kellőképen nem tájékozott fiatalabb tanítók működésében főleg, legjobb esetben pedig némi izgalom s egy kis költségbe kerülő látás-futásra adnak alkalmat, míg a szolgabíró, a tanfelügyelő, vagy egyházi hatóság közbejöttével sikerül felvilágosítani az ezred parancsnokát arról, hogy X. Y néptanítói minőségében nem szorítható tavasszal például fegyvergyakorlatra.

És ha már tudtával bír is, a tanító az öt tavasszal mentesítő miniszteri rendeletnek s ilyenkép az idén sikerült is felmentetését kieszközölni: — a legközelebbi év májusára tanítónknak megint csak rikkant a ri-

gó, s elől kell kezdeni — iskolaszéknek, tanfelügyelőnek, egyházi előjáróságnak a hivatalos levelezést szem előtt tarva a felszólamlásra kiszabott 14 napot, mert ha ezt valamelyik forum eltalálná mulasztani: hijába van nélkülözhetetlennek minősítve a tanító: török szakad, be kell annak rukkolni s még jó szerencse, ha az administratio kerekének lassu mozgásáért egy kis „dunklival“ meg nem lakoltatják. A szigorú feddés természetesen el nem maradhat s míg a tanító uram a harci tudományok elsajátításában szorgalmatoskodik: odahaza isten számába marad a legionyi-muzsa-fiu, s bizony ritka szerencse, ha valahonnan sikerül egy helyettest fogni, a ki azután legalább az examen megadásával tisztességesen végére járhatson az iskolai éveknek. E sorok írója biztos tudomással bír egy olyan eset felől is, melyben a behívott néptanító részére csak jelezve volt az „Einberufungskarte“ de a hadkiegészítő iroda-kezelő személyzetének kegyelméből nagy hihetőséggel ott rekedt az expediturán, de azért még is a tanító nyilváníttott „bűnösnek“ s a váltólagos másodévi gyakorlatok helyett azóta minden évben négy hétig szól neki a „parancsolat.“

E katonahistoriákat itt a béke embereinek közlönyében, a néptanítók lapjában, csak azért látám jónak felsorolni, hogy adatokból derüljön ki, mily szükséges volna, ha a honvédelmi miniszterium a hadparancsnokságnál a néptanítók külön nyilvántartását életbe léptetné, megrendelvén, hogy idevonatkozó intézkedéseihez képest ne ismételjék a behívásokat a tavaszi és őszi fegyvergyakorlatok idején egyaránt, tömérdek zavart s hátramaradást okozó kérelmezésekre kényszerítvén ez által a tanítót és előjáróit; hanem szorítkozzanak a nyári szünetidő idejére, mely államiskoláknál július-augusztusra van kitűzve. Ily módon nem kellene annyit remegni a szegény tanítónak a miatt, hogy talán valahol fennakad behívó jegye, vagy az arra vonatkozó reclamatio, s váratlan kellemetlenségek-

nek lesz kitéve, hanem igazitná kellő nyugalommal dolgoztatni tudná határozottan mi legyen a katonai „regula”; a községek pedig kiméltessenek meg rendkívüli kiadásoktól és tanítási zavaroktól.

A katonaurak előtt ugyan kicsinyes dolgok mind ezek s talán ép az okból nem is fordítottak idáig erre nagyobb figyelmet: de a tanító személyét és az őt el látó községet vagy hatóságot sokkal inkább érdeklik ez ugyszolva csak manipulationalis fogások, hogyszem szó nélkül türhessék s kellő orvoslásra igényt ne tarthassanak. És már most odatérve a honnan kiindulni akartam: lássuk minő következményeket vont maga után tanítóink körében az általános mozgósítás s mennyire van biztosítva jövő existenciája a tanítónak és hozzátartozóinak midőn övétől elszakítva, vérét életét kell áldoznia honáért s követi zászlaját a csaták ezernyi veszélyei közé?

Tudjuk, hogy az általános védkötelezettségnek a tanítókat illető szabványainál fogva legfeljebb nyolc hétig állhat fegyver alatt s így az előléptetési szabályzat értelmében az altiszti rangfokozathoz megkívántató szolgálati idő hiánya miatt kilátása sem lehet béke idején másra, minthogy Petőfiként egész a közlegénységig felvigye. Mozgósítás idején tehát ő reá nézve a háboru sanyarai annyival érezhetőbbek, mert amugy is szegényes fizetéséből megtakarított összeggel nem rendelkezhetik s a hadi zsoldból az élet kényelmeihez s disztináltabb társadalmi igényekhez szoktatott állásánál fogva akkor, midőn lelketlen üzerek mindenért tiszteres árt követelnek, ő nyomorultabbul jó ki, mint a nép rétegeiből kikerülő többi társai.

E körülmény természetesen a maga sajnos mivolta dacára sem szolgálhat argumentumul arra nézve, hogy tehát a tanítói kar kivételt érdemel akkor, midőn úr és szegény egyaránt sorakozik a legfőbb hadur, Ő Felsége parancsára s mikor az Európa hosszant mintaszerűnek declarált hadi rendszert épen a „Schulmeisterek” nemzete tette divatosá. De igenis alkalmas annak kitüntetésére, mily nagy aránytalanságot szül a rendszer betűszerinti alkalmazása s mennyire súlyosbul a polgári kötelezettségeknek amugy is legterhebbje épen azon osztályra nézve, melynek nagyfontosságú elhivatására való tekintetből a védtörvény szerkesztői is megengedhetőnek tartának a fegyveres kiképeztetésben egy, a többi osztályra alkalmazott elbánással szemben nagyon is jelentékenyek mondható kivételt. De ez a tapasztalat igenis szolgálhat indokul arra nézve, hogy a hadügyi kormányzat administratív uton legyen annyi figyelemmel a tanítói állásra, hogy a védkötelezettség kezdetén nyújtott kedvezménynek mintegy megtorlásául ne kényszerítették a szegény tanító világ életében alárendelt minőségben teljesíteni szolgálatát, hanem már béke idején juthasson el legalább azon alsóbbrendű tiszt

fokokra, melyek részére némit tekintet s ami állásában még fontosabb, annyi javadalmaszt biztosítanak, hogy saját szükön kijutó fizetését ne kelljen még adóssággal tetéznie csak azért, mivel elég kötelességérzettel birt fel nem használni minden lehető kibuvót a katonai teendőik lerázására.

Igy aztán nyugodtabban várhatja minden tanító a riadót s nem kénytelen saját családjának szájából venni ki ugyszolva a betevő falatot, hogy mozgósítás idején hadkiegészítő parancsnokságához utazhassék s magát a legszükségesebb kellékekkel elláthassa. Mert azt várni, hogy állásunkbeli „embereket” csupán nyári szünidő alatt mozgósítsanak a hadügyminiszterium legalább is vérmes reménység, mely a hadviselés időhöz nem kötött természete miatt sem számíthat teljesülésre. Ne is próbáljuk tehát ilyenekkel ostromolni a kormányt, mely legjobb esetben Ő Felségének az 1868. XLI. védtörvényben fentartott felmentő kegyelmébe ajánlhat inkább bennünket, bárha erre a legutóbbi mozgósítás tanúsága szerint csak igen korlátozott számban reménykedhetnek. A katonai hivatásánál fogva az ellenség leverésére van rendeltetve s azt ohajtani, hogy csak a szünidő alatt álljunk mi tűzben s a tanév beköszöntésekor Bosznia legbelső szegletéből is kiválogassák kikre vár odahaza a tanulnivaló növendéksereg, már csak az okból sem lehet, mert a szünidő tartalma sem egyenlő s a városi tizhónapos szorgidőre kötelezett tanítók itt is külön rubrikába tartoznának a nyolc hónapi tanítást üző falusiakkal szemben.

Ha tehát „muszáj,” hogy az állami életnek még ilyen hasznos s absolut értelemben nélkülözhetetlennek nevezhető munkái is odaálljanak a csatavonalba: akkor szorgalmazzuk inkább azt, hogy miután munkakép telenné válás esetében a tanító, ha a nyugdíj törvény által minimummal megszabott öt évet fel nem mutathatja nyugdíj képességét is elvesziti: tétessék kivétel azokra nézve, kiknek hozzátartozói a beesület mezején lelték hősi halálukat vagy a kik a haza szolgálatában váltak tanítói hivataluk folytatására alkalmatlanokká. Az ilyenekért annyival elengedhetlenebb kötelessége az államnak azok állami, felekezeti vagy községi minőségükre való tekintet nélkül tenni, mert a társadalom ingyen kegyelmére nem bízhatja legszentebb érdekeit védő fiainak ellátását, mikor azok munkaerejét épen a monarchia hatalmi állásának vagy biztonságának megtámadói ellen folytatott küzdelem emészté fel. Felette méltányos és senki másra nem ruházható kötelessége tehát az államkincstárnak az ilyenek sorsát lehető joakarattalug s ugy karolni fel, hogy mint rokkantak ne tengődjenek állásukat és képzettségüket lealázó módon és hátramara dött özvegyeik, árváik az árvaság keserű kényerét legalább egyék azzal a tudattal, hogy elvesztett támaszukat és gyámolukat a kormány gondos figyelmé minden körülmény között helyettesíteni fogja. A mint tehát kormányunk a f. évi július 17-kén tartott minis-

teri tanács ülésén egész jóakarattal sietett rendezni a zászló alá rendelt tisztviselők és szolgák személyi és szolgálati viszonyait, sőt szept. 29-ki határozatával megkönnyíté a háberu tüzeben álló hadköteles polgári illetményeinek felvételét: teljes joggal remélhetjük, hogy a mozgósítás egyéb tapasztalatai között nem fogja figyelmen kívül hagyni e fontos kérdést sem s a sebeik folytán a netán végelbánás alá kerülő tanítókkal, vagy az elesettek özvegyeivel, árváival az illető polgári minőségéhez képest fogja a törvényhozás végleges intézkedéseig is éreztetni atyáskodó gondosságát.

Maga a kérdés egyébként olyan természetű, hogy okvetlenül a törvényhozás elé fog előbb-hátrább kerülni és semmi kétség, hogy az occupationnak ezt a következményét még a legengesztelhetlenebb szélbali is készséggel felkarolná s teljes elismerésével adóznék a kormány ilyenmő előzetes intézkedéseért. A társadalom, fájdalom, nálunk még nincs annyira elkészülve és tájékozva az új hadirendszernek csak imént alkalmazásba vett első próbájából felmerült bajok lehető elenyészítése iránt, hogy a szükség által megkívánt mérvben meghozhatná az arra szorultaknak a vigasz és segítségnyújtás balszámát s ha egyszer Németország példájára rendszeres szervezettel hozzá is járul a háboruk tartósabb következményeinek enyhítéséhez, erőinek elégtelensége miatt az állam gondoskodását akkor is csak részben teheti feleslegessé.

A fennebbiekből láthatólag mi a hadi szervezet vaskényszere folytán nem remélve kivételességet: a dolog természetéhez képest az általános mozgósításból tanítótestületeinkre háruló bajoknak az eddig tapasztalatok figyelembe vételével leendő orvoslására, s ezek között az elesett vagy megsebesülés folytán szolgálatképtelenné lett tanítók további ellátására óhajtanók különösen kormányunk figyelmét irányítani, s fejtegetéseinkkel e körből nem is kívántunk kilépni.

De egészen más természetű a „részletes mozgósítás,” milyen az erdélyi részekben s Felső Magyarország néhány ezereknél pusztán biztonsági vagy helyőrségi tekinteteből ugyancsak e nyáron adta elé magát. Itt már a tanítói hivatal fontos és kiméletet érdemlő mivolta nagyon is előtérbe lép s nem egyedül a tanító existenciájáért, hanem a tanítás és az adófizető polgárok érdekeiért annyival inkább kérelmezhetjük a „kivételességet,” mivel a hadsereg erejének s a monarchia védképességének csorbitása nélkül eshetik meg az. Mikor csak arról van szó, mint Erdélyben a f. é. júl. 15-re kihirdetett részletes mozgósításnál, hogy a békelétszám zászlóaljanként 20—30 emberrel „hadi készütségbe” helyeztessék s illetéknép valamely szomszédos állam vállalkozási kedvének monarchiánk imponáljon s magát valamely meglepetés ellen biztosítsa: akkor ugyanazon zsinormérték volna alkalmazandó a hivatalban levő tanítóra, mint fegyvergyakorlatok alkalmával s őt a tanszoba asztala mellől szorgalmi időszakban a monarchia másik igen fontos

érdekének t. i. a culturalis érdeknek megrontása nélkül elvonni nem volna szabad. Trefort miniszter urnak eddigi multja után teljes joggal remélhetjük, hogy a tanítói állás biztosítása érdekében a felmutatott esetekre nézve specialis normatívumot eszközöl ki a honvédelmi miniszteriumnál, az általános mozgósítás kockája által ért tanítók egyéni és családi helyzetét pedig a fennebb érintett okokra való tekintetből szintén méltányosan kegyeskedik elintézni.

Téglás Gábor.

A figyelem felébresztése és fenntartása.

A tanítás jó sikere számtalan tényező közreműködésétől függ. Ha a számtalan tényezők közül csak egyet is hagyunk tanításunkban számításon kívül, úgy a tanítás jó sikere kockázattal lehet. Azt hisszük, a sok tényező közül a legfontosabbról szólunk, midőn a tanulók figyelmének felébresztését és fenntartását tárgyaljuk. Ezen tárgyalás közben főleg a következő három kérdésre kívánunk feleletet adni. 1. Mi a figyelem? 2. Mikép ébreszthető föl s 3. Mikép tartható fenn a figyelem?

1. Hogy a figyelem fogalmát tisztába hozzuk, e végből annak lélektani lényegével kell megismerkednünk. Tudjuk, hogy külsérzéseink segítségével szerzünk mindarról tudomást, a mi kívülünk létezik vagy kívülünk történik; külsérzéseink képezik a kapcsolatot a külvilág és saját belvilágunk között. Hogy ha valamely tárgyról, annak tulajdonságáról tudomást akarunk szerezni, úgy azt tehát első sorban mindenestre érzékelnünk kell. Azon benyomás, melyet a külvilág tárgyai külsérzéseink közvetítése folytán lelkünkben keltenek, érzetnek neveztetik. Ha bennünk, lelkünkben ugyanazon érzet többször keletkezik, úgy az maradandó és többször is megújulható nyomokat hagy hátra, mi által a képzet származik. Ha több képzetből a rokon alkatrészeket lelkünk összefoglalja, úgy az általános képzet, a fogalom birtokába jutunk. De hogy valamely dologról képzetet, fogalmat szerezhessünk, lelkünk ugyanazon pillanatban — és e pillanatot végtelen kis időre is szoríthatjuk — más dologgal mint a szerzendő fogalommal elfoglalva nem lehet. Ha lelki szemeinket — bocsánat e kifejezésért — hosszasan ugyanegy dologra irányozzuk, csak ily esetben szerezhetünk azon dologról határozott érzetet és ebből tiszta, világos képzetet, fogalmat. Lelkünk ilyszerű működését nevezzük figyelemnek. A tanuló is tehát akkor fog figyelni, ha lelkét egy és ugyanazon időben osztatlanul és megszakítás nélkül csak azon fogalomra, illetőleg fogalom sorozatra irányozza, melyet neki tudatába fogadás végett a tanító akár közvetlen, akár pedig közvetett szemléltetés által nyújt. Ennek ellenkezője az, ha lelki szemeit majd e, majd ama dolgokra fordítja,

a nélkül, hogy hosszabb ideig egy dologra irányozná, s ez a szorakozottság. A szorakozott ember tehát észrevéseket, (habár ezt sem szándékosan), tehát érzeteket is szerezhet, de ezek csak oly rövid ideig vannak hatályban, hogy maradandó és többször is megújulható nyomokat nem hagynak hátra; ennél fogva tudatossá nem válván, se tiszta, világos képzet, se fogalom nem keletkezhetik. A figyelmezésben mindig szándékosság van, mely a pusztá észrevéshöz nem szükséges.

Midőn valamely fogalmat, fogalomsorozatot nyújtunk a tanítványoknak befogadás végett, s a sorozatban levő fogalmak közötti viszonyt is kitüntetjük, ilyenkor a tanítványokat bizonyos ismeretre vezetjük, — oktatunk, tanítunk. Hogy pedig a tanuló a nyújtott ismeretet tudatába fogadhassa, ahhoz a lélek szándékos odairányozása szükséges.

A fennebbiek után állíthatjuk a figyelemről, hogy az az egységes léleknek nem külön tehetsége; nem egyéb az, mint a léleknek osztatlanul és bizonyos ideig megszakítás nélkül szándékosan egy tárgyra irányozása; és továbbá, a figyelem az ismeretszerzés alapföltételét képezi; ennél fogva tanításunk sikere is első sorban attól függ, hogy figyelnek-e tanítványaink.

2. A mi másodsorban azon kérdést illeti, hogy a figyelem minő eszközök által ébreszthető fel, arra az elmondottak után a felelet nagyon kézügyben fekszik. Ha elegendő erős külső benyomások (ingerek) hatnak a lélekre, ha a lélek bir kellő fogékonysággal a külső benyomások befogadására, ha a tehetségek összelete, a lélek már oly fejlődött és erős, hogy megszakítás nélkül a már meglevő képzetekhez hasonló képzeteket, vagy hasonló képzetek egész sorozatát befogadhatja, úgy bir azon képességgel, hogy tiszta, világos képzeteket és fogalmakat alkosson, a mely képesség lényegében nem egyéb, mint a figyelem. Az újdonszülött még nem figyelmez, de a mint fejlődnek lelkitehetségei, a mint erősödik a lélek, épen oly mértékben fejlődik és erősödik ügyelése, figyelése is. Nem bírják a figyelmet fölkelteni az oly képzetek, melyekhez nincsenek meg az alapul szolgáló rokon képzetek, előképzetek, melyekhez az újak járuljanak, hozzáfűződjenek; s ez az, a mit előképzettségnak nevezünk. Azért sohase tanítsunk olyat, a mihez a gyermek szükséges előismerettel nem bir; mert ismert dolog, hogy a lélek fejlődés menete fokozatos és hézag-talan, és B a c o szerint: natura non agit per saltum. Jó ha a tanítás előtt a közelebb tanultakat ismételtetjük, vagyis a befogadandókkal rokon fogalmakat fel-ujtjuk, hogy így a gyermekek figyelme a tanulandókra előre is felhivassék és az új képzetek, hacsak lehet, a már tanultak folytatása és következménye gyanánt tűnjenek föl a gyermekek előtt, mindemellett birjanak az ujság ingerével is. Sok függ attól, hogy a tanulók bizonyos érdekekkel nézzenek elébe a továbbhaladás-

nak; ezt pedig elérjük, ha a gyermekekkel a tantárgyat megkedveltetjük. A tanítvány a tanítót mint tekintélyt nézze, és a nyújtott ismeretek igazságában ne kételkedjék, mert különben tanításunkat nem sok figyelemre fogja méltatni, s mig mi minden fáradsággal igyekszünk lelki szemeit bizonyos dolgokra irányozni, hogy azokról tiszta, világos képzeteket és fogalmakat tudatába fogadjon, addig a tanítvány csak testileg van előttünk, lelkileg pedig tán épen kedvenc játékánál, az udvaron, a kertben, vagy a mezőn jár.

A figyelem fölébresztésére nézve fontos az is, hogy mily tanmódot követünk. És e tekintetben a subjectiv tanmód, mely magából az alanyból (subjectum) a tanítványból indul ki és az új fogalmakat a kérdeve-kifejtő tanalnak segítségével magával a tanítvánnyal alkotattja, nyújt legtöbb biztosítékot a figyelem fölébresztésére; mert e tanmód, illetőleg tanalak által ugyyszólva kényszerítettetik a tanítvány tudatos lelki önmunkásságot végezni és pedig abban az egy irányban, melyben mi vezetjük; tehát kénytelen a befogadandókra figyelni. Másképp állunk az oly tárgyakkal, melyeknél a kérdező tanalakat használni nem lehet. Itt is mindenekelőtt a tanítvány álláspontjára helyezkedjünk és belőle induljunk ki, s a közlő tanalakat használva, lehetőleg oly modorban, oly adagokban és oly nyelven nyújtjuk az ismeretet, hogy előadásunkra a tanítvány már csupán magáért a tárgyért is figyeljen; szóval a tárgy reá nézve bizonyos érdekekkel birjon; ehhez pedig az is megkívántatik, hogy mi magunk meleg tárgyszeretettel, erőltetés nélküli érdekekkel és vonzó előadással tanítsunk.

A figyelem fölébresztésének legfontosabb tényezőjéről még nem szözlöttünk, t. i. a szemléltetésről. A szemlélet minden ismeret anyja. Valódi tartalmas (tárgy—) képzetek a szemléltetés által szerezhetők. A valódi figyelem is a szemléltetés által kelthető fel; ezért a hol csak lehet a közvetlen szemléltetést használjuk tanításunkban. A szemléletből szereztetnek az érzetek, melyekben a szemlélt dolog és a szemlélet egyesülve van; a lélek még a tárgyhoz van tapadva, és csak a léleknek szándékos odairányítása, a figyelem képes a szemléletet a szemlélt dologtól elkülöníteni, s csak ily módon jöhet létre tiszta, világos képzet és fogalom. Ezek eléggé bizonyítják a szemléltető oktatás fontosságát a figyelem fölébresztésénél.

3. Hátra van még a felelet azon kérdésre: mi kép tartható fenn a figyelem?

A figyelem legyen állandó, vagy is a lélek legyen bizonyos ideig megszakítás nélkül egy dologra irányozva; már t. i. addig a mig tanításunk tart. E végből szükséges, hogy minden oly körülmény elhárításáról gondoskodjunk, mely a figyelmet más irányban terelhetné, megszakítaná. Legyen továbbá a tanulók figyelme oly erős, hogy lelkök ugyyszólva odatapadjan a tárgyhöz, melyről tanítunk, s így minden mellékes körülmény ne vonhassa más irányba figyelmüket. Óvakod-

junk azonban a tanulók figyelmét kifárasztani; ezért csak egy bizonyos meghatározott ideig foglalkozunk egy tárggyal és a kiszabott időt lehető szigoruan tartjuk meg. Tegyük tanításunkat változatosná, változtassuk a tantárgyakat is: mert tudjuk, hogy varietas delectat. A nehezebb tárgyak inkább a reggeli órákra osztandók be, mert reggel sokkal fogékonyabb a lélek és inkább képes erős és tartós megfigyelésre. A kérdező tanalakat használva, úgy szólítsunk fel felelésre, hogy sohase legyen biztos egy tanuló sem arról, hogy nem fogjuk-e felszólítani felelésre; majd karban, majd pedig egyesekkel feleltessünk. A közlő tanalakat használva, a figyelem erősségének és tartosságának fokmérője gyanánt közbevetett kérdéseink szolgáljanak. Ne higyük, hogy azon tanuló figyel legjobban, a ki leginkább bámul reánk, mert rendszeren a legjobban feszlegők figyelnek legkevésbé. Ha tanítás közben a figyelem lankadtságát és bágyadságát vesszük észre, igyekezzünk a tanulókat felvillanyozni, az által, hogy egy kis időre őket kibocsátjuk az udvarra; vagy pedig tornázás, éneklés által.

Az elmondottaknál fogva, egyfelől ne hagyjunk használatlanul egy eszközt sem, melylyel a tanuló figyelmé fölébreszthető és fenntartható, másfelől hársítsunk el tanításunkban minden oly körülményt, mely a fölébresztett figyelem tartósságát megzavarná; — mert csak így módon biztosítjuk tanításunk jó sikerét.

Kniszeck Alajos.

Észrevételek

az erdélyi helvéthitűek elemi népiskolai tanterve énektanítási részére.

II-ik osztály.

(Folytatás.)

„Az első osztályban megkezdett hanggyakorlatok fel nyolc hangig, együtt és egyenként; a megfelelő hangjegyek és ütenybeosztás ismertetése. Egyházi ének (dicséret és zsoltár) és népdal hallás után.“

Tehát az I-ső osztályban megkezdett elemi hanggyakorlatok és aztán fel nyolc hangig. Nem akarom kutatni, hogy mit ért a tanterv a hanggyakorlatok elemi volta alatt, de azt már nem helyesen teszi, hogy a hanggyakorlatokkal egészen a nyolcadik hangig fölmev. Az oktatástani hiba a mely itt elkövetetik, abban áll, hogy a gyermek ereje ismét szétforgácsoltatik, a helyett, hogy öszpontosíttatnék, az az: a hangtalálási képesség nagyobb terjedelemben mozgó hangok által véteit igénybe, mielőtt eléggé megizmosodott volna arra, hogy kisebb hangterjedelemben a kellő sikert felmutassa. A népiskolai első év — kétségbevonhatlan tapasztalati adatok szerint — nem elég arra, sem a gyermekek fejlettségénél sem az ének-tanításra fordítható időnél fogva, hogy az énekes a hanglépcső első 5—6 hangja közül bármelyiket, mihelyt arra szükség van, azon-

nal eltalálni képes legyen. A népiskola 1. 2 és 3-dik osztályának a hanglépcső első hat hangján túl menni semmi esetre sem szabad. Elég ha ezt a hat hangot minden szükséges oldalról betudja gyakorolni. Sietek kimondani, hogy ezt nem az asztal mellett, szép csendesen gondoltam ki, hanem közvetlen tapasztalatból tudom és tudják mindazok, a kik a népiskolai énektanítással valódi (tehát nemcsak ugytetsző és így o—x-et érő) sikerrel foglalkoztak.

Azt szorgatja továbbá a tanterv, hogy a hanggyakorlatok együtt és egyenként teendők. Gyakorlatja válogatja. Vannak gyakorlatok és pedig a legfőbbek legtöbb időt igénylők, az ugynevezett hangjegyvadásási gyakorlatok, melyeken a növendéknek soha sem szabad hogy először karban, vagy hogy épen folytonosan csak karban, hanem először mindig csak egyenként menjenek át és karban csak akkor, ha azokon minden egyes növendék magára is kellő könnyűséggel át tud haladni. Vannak megint gyakorlatok, melyeken a növendékek időnyerés tekintetéből együtt is átmehetnek. A karban énekelhetőség szempontjából gyakorlatokat mind egy kalap alá „vonni“ határozottan tiltatik.

A megfelelő hangjegyek és ütenybeosztás is ösmertetés alá jönnek a II-ik évben.

Az már természetes is, hogy ha a tanterv már az I-ső osztályosoktól megköveteli, hogy hangjegyről énekeljenek: a II-ik osztályosokkal csak hallás után énekelteni, következtelenség (bajosabbról könnyebbre menés) lenne. Csak gondolt-e a tanterv arra, hogy a népiskola II-dik osztályos növendékét most már egy harmadik nehézséggel kezdi kinozni (az ütenyzéssel t. i.), mielőtt az 1 és 2 számú nehézségnek a leküzdésében (hangtalálás és hangjegymegfigyelés,) bárcsak középserü készségezt szerzett volna. Így aztán ne essék zokon a tantervnek, ha a valódi eredmény itt is elmarad. Vagy az ütenybeosztás ismertetése alatt az ütenynemek megnevezésében való készségezt, és nem egyszerűsmind, vagy jóval elébb, az ütenyszerént való éneklési készségezt megszerzését akarja érteni a tanterv?

Az már egészen más. Csak hogy a tanterv így abba az oktatástani solvecismusba esik, hogy elébb ismerteti a jegyet és csak azután — a jó ég tudja, hogy mikor, miként — a dolgot. A hallás után való egyházi ének — és népdal-tanítással, fennebb ugy hiszem hogy végeztem.

(Folytatjuk.)

Sándor Domokos.

A tanítói hivatal ideiglenessé tevő ministeri rendelet.

A kézdivásárhelyi tanítói fiokkör 1878 évi, december 19-én tartott gyűlésének fő tárgyát a tanítói hivatal ideiglenességét kimondó ministeri rendelet beha-

több tárgyalása képezte. Ez ügyben a gyűlés egy határozati javaslatban állapodott meg, melyet a közelebről tartandó háromszékmegyei tanító gyűlés elé terjeszteni határozott. E javaslatot indoklásával együtt — jöllehet a magunk részéről ez indokok nem mindenikét helyeseljük — im itt veszik olvasóink:

Mottó:

Márvány szobor helyébe,
Ha fennmarad nevem:
Eszméim győzedelme
Legyen emlékjelem.

Br. Eötvös.

A nagy költőnek, s a tudatlanság rabigájából nemzetünket kiszabadítani akaró nagy hazafiúnak fenn idézett szavai annál fájdalmasabb viszhangot keltenek, annál leverőbb érzést szűlnék s szűlhetnek a hazai tanítószék keblében, minél inkább látja megsértve a nagy férfi szellemét; minél inkább tapasztalja a magyarnemzetért, s a hazai nevelésügyért magát feláldozó nagy szellem ez önzetlen kívánságának „eszméim győzedelme legyen emlékjelem“ megtagadását. — Kétségkívül e kívánságának sem adott volna kifejezést, ha csak sejtette volna is, hogy az ő munkássága fénypontjának, az 1868. 38. t. cikknek, illetőleg e törvény 138 §-nak, mely azon törvénynek sarkpontját képezi, utódai által az ő szellemével annyira ellenkező magyarázat adatik, s az illetők, a tanítóknak átkául e magyarázatot életbe is léptetik.

Eltagadni nem lehet, hogy e törvény, ha alkotója szellemében hajtató végre, általában a nevelésügyet, közelebről pedig magoknak a tanítóknak sorsát is lényegesen javítaná. — Azonban fájdalommal kell tapasztalunk, hogy e törvény magyarázatául a részint ennek alkotása után divatban hozott, s részint nem is létező gyakorlat szolgál. Így történt ez legközelebről a közoktatási miniszterium idei 26019 sz. a. kelt rendeletével is, mely az 1868. 38. t. c. 138 §. végrehajtása tárgyában adatott ki. A törvény említett §-a így szól: „A tanítók élethossziglan választatnak, és hivatalukból csupán súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás, vagy polgári büntény miatt mozdíthatók el a tankerületi iskolatanács ítéllete folytán.“

Ugyanis e törvény világos szavait, hogy a tanítók élethossziglan választatnak, e rendelet mellőzve, a tanítók ideiglenes választását is megengedi, azzal indokolván, hogy az ideiglenesség az állami iskoláknál, valamint a felekezeteknél is meg van. Ha a miniszteri rendelet a törvény felett állana, s ha a törvény alkotása után helytelenül alkalmazott gyakorlat már magában is törvénysértés nem volna, hanem a gyakorlat a törvény felébe helyeztetnék: ekkor ily eljárás tán érthető volna, de így, midőn tudjuk, hogy az állami iskolánál kezdetben az oklevél hiányában hozatott be az ideiglenesség; de így, midőn a rendelet indokolásánál szolgáló hitfelekezeteknél említett ideiglenesség nem lé-

tezik: megbotránkozásul s törvénysértésül tekinthető egy ily rendelet.

Általános lehangoltságot s fájó érzést kelthet az a hazai tanítószékben, hogy a zsidótanítók sorsát az üldöztetést, melynek magvát, illetőleg alapját képezi az említett rendelet — mi sem kerülhetők ki. Nem volt ez a felekezeteknél soha így s nincs is. — Egy ilyen rendelet nem haladás, de visszaesés.

Az ideiglenességet említett rendelet következőleg körvonalozza:

a) „A próba év tartamát illetőleg a tanítói pályán már 3 éven át sikerrel működött okl. tanítóra nézve egy év, a tanítói tisztséget legalább 3 éven át nem viselt okl. tanítóra nézve pedig 3 év lehet a maximum.“

b) A próbaidő alatt az ideiglenes tanító a tanfelügyelőnek és az isk. széknak különös felügyelete tárgyát képezi. A próbaidőre választott tanító előmenetelét, és az általa az év folyamában teljesített oktatási működés eredményét az iskolaszék egy a tanfelügyelő vagy helyettese elnöklelte alatt tartandó ülésben constatálja.

c) Az iskolaszék a próbaidő letelte után indokolt előterjesztést tesz a közig. bizottsághoz az ideiglenesen alkalmazott tanító véglegesítése vagy elbocsátása tárgyában, mire a közig. bizottság a véglegesítést vagy elbocsátást határozatilag kimondja s a szabályszerű fellebbezési jog épségben tartása mellett elhatározásáról az iskolaszéket értesíti.

d) Ha az ideiglenesen alkalmazott tanító a tanév közben alkalmasnak nem találtatik, az iskolaszék annak elbocsátását a közig. bizottságnál a szabályszerű próbaidőn belől is szorgalmazhatja, sőt szorgalmazni köteles.“ —

Azt hiszszük, nagyobb ellenmondást nem lehet képzelni, mint e rendelet első pontja. E szerint ha a tanítónak oklevele van, a mi már magában kell hogy a kérdésbe tett képességet jelentse, — ha a törvény értelmében felállított állami képezdéknek hitelök és értékök áll —, hogy az okl. tanító — ismételjük — ha 3 éven át sikerrel működött is, még akkor is egy évre ideiglenesen választható. Miért egyébért, minthogy egygyel több ok legyen a tanítók ugysis oly szűk körre szorult függetlenségét még alább szállítani; s hogy egygyel több ok legyen őket bolygó zsidókká tehetni.

Hiszen, ha 3 évi sikeres működése után hanyag lenne, vagy polgári büntényt követne el, a törvény értelmében is ellenre bocsátható. Más pályán az oklevél elég, hogy élethossziglan válasszák az illetőt; a tanító ellenben, mert nemzete szellemi felvirágoztatására törekszik, ennek birtokában is hitelre, bizalomra ne találjon.

Ha egy tanító valahol 2 1/2 évig működik sikerrel, megelégedéssel, de szerencséje kedvezne egy jobb állomásra mehetni, választhatják ott újból ideiglenesen 3 évre, s így szinte 6 év kerülne belé, míg megállandósítottatnék.

De e rendelet szerint még ez sem elég! Bár életét áldozza fel, 30 évi sikeres működés is még kevés, hogy új állomásra állandóan válasszák; benne bizni nem lehet, egy évig mindig ideiglenesen kell választani, mert csak így lehet őt üldözni; így lehet őt ujkori jobbjágygyá tenni. Egy tanító, kinnek az anyagiakkal is kell hogy küzdjön, miképen lehet a paedagogia kívánalma szerint derült, jó kedvű, ha számos tagból álló családja mellett még az ideiglenesség Damokles kardja is folytonosan feje felett függ?

Ha már gyakorlati évek okvetlenül szükségesek az állandósítás előtt, akkor inkább ne engedtetnék meg a képezdei 3 évi tanfolyam bevégzése után azonnal a képesítő vizsga letétele, hanem 2 évig az illető szerezne gyakorlatot; de akkor megnyervén az oklevelet, lenne annak olyan értéke, mint más pályán a diplomának.

De eltekintve a fennebiektől, nem kevésbé fájdalmasan kell hogy érintse e rendelet a hazai képezdei tanárokat s a tanítókat, mint szakembereket is.¹

Ugyanis a 2-ik pont azt mondja, hogy az ideiglenes tanító az iskolaszék különös felügyelete tárgyát képezi, s működése eredményéről ez az illető helyen jelentést tesz.

Mindnyájan tudjuk azt, hogy a hazai iskolaszékek 80% olyan emberekből van összealkotva, kik nemcsak paedagogiai képzettséggel nem bírnak, de még neveiket is alig tudják leírni, kérdjük tehát: miképen lehet megnyugodni abban, hogy a tanító által az oktatási akadályok dacára felmutatott eredményt egy ilyen iskolaszék szakszerűen meg tudja bírálni? . . S mégis ez adja az irányadó elismerést vagy a közg. bizottságnak az elbocsátási ítélet alapjául szolgáló okmányokat? ő állítja ki, s hogy az ideiglenesen alkalmazott tanító évközben is alkalmas-e, vagy nem: ő határozza meg. — Tehát az ilyen iskolaszékek a képezdei tanári kar és az általa képzett tanítók felébe állíttatnak, s tanügyi kérdésekben bírálói joggal ruháztatnak fel. Mert hiszen a hanyagság vagy büntényt elkövetett állandósított tanító is a törvény értelmében elbocsátható.

És most vessünk egy futó pillantást, hogy minő visszaélések vannak összekapcsolva az ideiglenességgel:

a) Első sorban is megemlíthető az úzérkedés. — A falusi iskolaszékek rendesen egynek kényuralma alatt állanak. Mint már volt eset rá, egy ilyen, a mig ő él, mindig változtatja a tanítókat, jövedelem forrásul tekintvén e hivatal ismételt betöltését. — Megválasztatja az illetőt, egy-kettőjük között megállapított díjért; de év végén elbocsátatja, vagy új szerződést erőszakol e tanítóra. S így megy ez évről évre.

b) Továbbá megválasztatja, mert családi viszonyba szeretne vele lépni, s ha nem sikerül, ellehet bocsátani a nevelésügy érdekében, s mást hozni mig a cél sikerül.

c) Az illetőnek, testvérének vagy sógorának egy fia épen most 12 éves, s őt is képezdebe szánták; 5—6

év múlva állomás kell neki. Addig jó lesz az ideiglenesen választott tanítóknak képzettségét kétségbe vonni, nekik utat adni, hiszen maga a rendelet is azt mondja, hogyha az iskolaszék a tanítót paedagogiai szakismereténél fogva alkalmasnak nem találja, elbocsátatását szorgalmazni köteles.

De ezekhez hasonló eset még hány történhetik! .

S mind ez történik a törvény szellemének ellenére, a nevelésügy hátrányára, s a hazai tanítóság elég nyomasztó helyzetének fokozására. Ezek és ezekhez hasonló bajok elháríthatása érdekében a k.-vásárhelyi tanítói kör a következő határozatai javaslatának elfogadását ajánlja a háromszékmegyei tanítótestületnek:

a) Szomorú tudomásul veszi a háromszékmegyei tanítótestület a közokt. miniszterium f. évi 26019. sz. a. kibocsátott s a tanítók választhatásának ideiglenességét megengedő s ezzel egyidejűleg üldöztetésöknek magvát elhíntó rendeletét, melyben az 1868. 38 t. cz. 138. §-nak világos szavait: „a tanítók élethossziglan választatnak“ mellőzve, a magas miniszterium által alapított, de a felekezeteknél meg nem levő gyakorlatra hivatkozik, s mely által a tanítói oklevél kiállítását, tehát az igazi szakfériak, az iskolaszékek bírálatai alá helyeztetek s az oklevél értéke az iskolaszékek elismerésétől tétetett függővé. — Szomorú tudomásul veszi, mert a zsidótanítók üldöztetéséhez hasonló sors kiterjesztetett a többi tanítókra is fenn idézett miniszteri rendelet által.

b) Ohajtását fejezi ki a háromszékm. tanító-testület, — s e végett az országgyűléshez is kérelmez — hogy a tanítói oklevél képzettséget jelentő értéke a más pályán levő egyének diplomájának példájára ismertessék el, és az okleveles tanító választása vagy kinevezése a törvény 138. §-a, nem pedig a törvény mellett joggal nem bíró említett gyakorlat értelmében történjék; mivel az oklevelet nyert tanító a tanításra képtelen nem lehet (? . . Szerk.), s mivel az a hanyagság, erkölcsi ki hágás, vagy polgári büntény miatt elmozditható, a törvény csakugyan 138. §. értelmében is.

c) A képezdei tanfolyam bevégzésével a tanító-jelöltök 2 évig praktizáljanak, s ez idő alatt ideiglenesen is választhatók legyenek; de akkor megszerezvén az oklevelet, okleveles tanító csak állandóan választathassék.

d) Küldessék meg e hat. javaslat indokolásával együtt a hazai tanító-testületeknek azon kéréssel, hogy ezt pártolván, illető orsz. gyűlési képviselőiket is kérjék fel, hogy az 1868. 38. t. cz. 138. §-nak a miniszterium és az iskolaszékek által leendő megtartását a képviselőházban szorgalmazzák, esetleg támogassák.

e) Kéressék fel a tanítók és nevelésügy igaz barátja, országosan ismert nagytekintélyű szakfériu, Molnár Aladár orsz. képviselő ur, hogy az említett törvény 138. §. érvényben tartása tárgyában nagytekintélyű befolyását, szakértelmét érvényesíteni, s e hat. javaslat

szellemében irt kérelmet a mélyen tisztelt képviselőház elébe juttatni kegyeskedjék.

A k.-vásárhelyi tanítói fiókkörnek K.-Vásárhelyt, 1878. dec. 19-én tartott gyűléséből.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK

A kolozsmegyei tanító testület ez évi első központi köri gyűlését február hó 22-én tartotta meg Várad Károly elnöklete alatt.

A kitűzött tárgysorozat szerint d. e. 9—10 óráig Rieger Imre tartott, nagyszámu hallgatóság jelenlétében, nyilvános tanítást a r. k. lyc. 2-ik elemi osztályában a földrajzból, mely a jelen levők által teljesen sikerültnek nyilvánított.

10 órakor vette kezdetét a tulajdonképeni gyűlés.

Lapunk kimértsége miatt nem terjeszkedhetünk ki a gyűlés részletesebb ismertetésére, s csak egyszerűen jelezni kívánjuk, hogy dr. Bartók István és Czirják Albert polg. iskolai tanár urak tartottak nem ugyan paedagogiai tárgyú, de azért igen tanulságos és köztetszéssel fogadott felolvasásokat.

A gyűlésnek főnyújtóját azonban a következő tétel megvitatása képezte: „A nálunk szokásban levő nyilvános vizsgálatoknak minő hasznos és minő káros oldalai vannak a tanítóra, a gyermekekre, a szülőkre és a tanulásra nézve?”

Előadó: Paal Ferencz képezdei igazgató ur, hosszabban fejtegette e tétel egyes kérdéseit, pro et contra elősorolta a jelesebb paedagogok nézeteit, érveit. Nem tehetjük, hogy ez érdekes tárgyalásnak legalább főbb mozzanataival meg ne ismertessük lapunk t. olvasóit, a mint itt következik:

Haszna a vizsgálatoknak, hogy a tanító bemutatja a maga tanítási módját, didacticai ügyességét a gyermekekkel való bánásmódját stb.

Beszámol arról, hogy a rábizottakat valóban elvégezte, — és ha igen mily eredménnyel?

A gyermekekre nézve a vizsgálatok ösztönül szolgálják a szorgalmas tanulásra, mert ekkor számolnak be ökis egy évi működésükről.

A gyermek bátorodására is jótékony hatásuak a nyilvános vizsgálatok, mert ekkor nagyobb közönség előtt kell beszélnie.

A vizsgálatok alkalmával a szülők megismerkednek a tanítóval, belátják, hogy ennek működése mily sok fáradságot igényel, s ez a tanító személyének méltánylását nagyban elősegíti. Ennek alapján a szülők résztvevő figyelmök tárgyává teendik az iskolát.

Ugyancsak a szülőkre vonatkozik az is, hogy tájékozást szereznek gyermekeik tehetsége, szorgalma- és előhaladása felől.

Az ellenérvek közül kiemeljük a következőket:

Lelkiismeretlen tanító a vizsgálatokat könnyen szereposztásra, szemfényvesztésre használhatja fel.

Nemcsak a gyermek, hanem a tanító is vizsgálat alatt van ilyenkor; sőt gyakran a tanító nyilvánosan megszégyenítettik, s ez a jövőre minden tekintélyét tönkre teszi. — Továbbá, hol több tanító működik, ott a vizsgálatokkal az élelmesebb tanítók, a szerényebbek rovására gyakran visszaélnek, csak saját tekintélyüket kívánják emelni, mi az ügynek hátrányára van.

A gyermekekre nézve káros főleg azért, mert ezek észreveszik, hogy a vizsgálat csak is productio, nem is felelhetnek minden tárgyból, s a felelet a tanjegyre befolyással nincs.

Leánygyermekre nézve a nyilvános szerepeltetés, mint a mely annak gyöngéd és természetes szemérmességét sérti, fölötte káros hatású.

A szülők sokszor csak is egy vizsgálatból itélik meg a tanítót, s ha gyermekök tudatlanság vagy más ok miatt a vizsgálaton megszégyenítettik, e miatt haragjokat éreztetik a tanítóval.

Káros azért is, hogy gyakran hivatlanok beleszólhatnak, s a vizsgálat rendes menetét megakasztják.

Ha évenként több nyilvános vizsgálat tartatik, ez a fokozatos rendes munkálkodásból egyaránt kihozza a tanítót és a gyereket, mert ekkor az idő nagy részét az elvégzett tananyag bedressirozására kell elprédálni.

De nem sorolhatjuk mind elő a vizsgálatok mellett és ellen felhozott számos érveket, melyeket előadó ur érdekes tapasztalatból merített adatokkal bőven illusztrált.

Ezután következett a tétel nyilvános megvitatása. Sajnáljuk, hogy az egyes hozzászólók észrevételeit egész terjedelmökben nem közölhetjük, de a közel 4 óra hosszát tartó tárgyalás egész terjedelmű reproducálására nincs terünk.

A vitában különben résztvettek: dr. Bartók, Benedek J. Benedek S. Deák J. Fazakas J. Kiss S. Kozma J. Paal F. Rieger I. Sárdi I. és Várad K.

A vita folyamában hangoztatott főbb elveket a következőkben vonhatjuk össze:

A vizsga tartását illetőleg általános nézet, hogy az ellenérvek gyengébbek mint azon indokok, melyek a vizsga tartását ajánlatossá teszik. A vizsgálat színjétékké csak akkor lesz, ha a közönség akarja, hogy az legyen. A legrosszabb tanítvány is tanul már magáért a vizsgáért is. De szükségesek a vizsgák még azon szempontból is, hogy a vizsgálatok alkalmával előfordulható idétlenségek felkeltik a közvélemény szavát, s ez eredményezi azt, hogy jövőben az ilyenektől óvnikodik a tanító. A nyilvánosság mellett alkalom nyújtatik a tanítónak önmagát megismerni, félszégeitől szabadulni. A nyilvános vizsgálat szükségesnek nyilvánítottatik a női tanítványok között is, mert bár a leányok gyöngébbek, de van bátoróságuk a tudás kimutatására. A mi pedig a gyengébb érzelmeket sérti és félelmet okoz, az nem

Melléklet a „Család és Isk.“ 5-ik számához.

lehet vizsga tárgya. Szükségesnek nyilvánított a nyilv. vizsgálat még a gyermek-kertekben is, hisz Fröbelnek épen ezek alapításánál az volt — mint maga mondja — fő indoka, hogy a nyilv. vizsgák alkalmával mutassa be az anyáknak a kis gyermekekkel való bánásmódot, ezek nevelését. Midőn így a köri értekezlet a vizsgák szükségességét kimondja, ugyanakkor hosszabb tanácskozás után az évi egy vizsga mellett nyilatkozik.

A mi a vizsga-tartás módozatait illeti: a gyűlés többsége nem lát hátrányt a vizsga ünnepélyességében, sőt azt szükségesnek tartja a tanulók kedélyképzése, azok szorgalma fokozása és a szülők érdeklődésének emelése szempontjából. De ugyanakkor helyteleníti minden ez érdekből a szülők terhelésével járó felesleges költségeket, s a tanításnak s általán az iskolai foglalkozásnak a vizsga idejét megelőzőleg oly irányban terelését, mely kizárólag a vizsgálatnak „ünnepélyesebbé“ tételét célozza, így pl. alkalmi versek betanítását, vizsgálati lapok iratását stb. Kérdezzünk az év folytán eltanult versekből, s mutassuk be az egész évi dolgozatokat.

A vizsga fővezetője, a kérdező maga a tanító legyen; nyilvános vitatkozások, avatatlan belé szólások gyakran a tanító tekintélyének, a tanulók erkölcsi képzésének hátrányára lehetnek. Épen e szempontból vajha az iskolaszékek a v. elnököket a nevelés-oktatás ügy érdekében jó indulatú s lehetőleg szakértő egyénekből választanák. De az iskolaszékek ily eljárása mellett is szükségesnek tartjuk, hogy a tanító a v. elnököt a kelendő tájékozással a maga részéről is ellássa, és pedig jelölje ki az év alatt elvégzett tananyagot, adja át az érdemsorozati jegyzőkönyvet, hogy ebből az egyes növendékek előhaladásáról előzetesen is tudomást vegyen s a vizsgálat vezetésénél ezt felhasználhassa.

Szükségesnek találjuk továbbá azt is, hogy a vizsgáztatásnál a növendékekkel szemben egyenlő mérték alkalmaztassék, így pl. a felszólítás számára, a felelet idejére nem vehető figyelembe, hogy az illető növendéknek szülői jelen vannak-e, vagy nincsenek. A vizsgálatnak az évi tantárgy mindenike tárgyát kell képezze. A vizsgálat egyes tárgyainak időtartamát illetőleg két szempont kell, hogy irányadó legyen: a) az egyes tárgyak természete, mert pl. több időt vesz igénybe a történelem kikérdezése, mint a földrajz stb.; b) az egyes tárgyakra kiszabott évi tananyag és heti óraszám.

A gyűlés ezután néhány jelentéktlenebb folyó ügyét elintéztvén, 1/27 órakor véget ért.

Nagy-Almás, 1879. január hó.

A kolozsmegyei tanító-testület n.-almási köre a múlt év dec. 28-án, Zsobokon tartotta meg második és azon évben utolsó gyűlését.

E kör jelenleg tíz tagból áll, kik mindnyájan ev. ref. hitfelekezeti tanítók. A tíz tag közül kettő részint kedvezőtlen anyagi helyzetök, részint agg kora miatt csakis a lakhelyükön tartott gyűléseken vehet részt. A többi tagok közül egy betegsége miatt meg nem jelenhetvén, összesen 7 tag volt gyűlésünkön.

A gyűlést köri elnök Dézsi Lőrinc középplaki tanító nyitotta meg, ki miután évi munkásságával beszámolt, lemondott az elnökségről; ugyszintén Antal György kispetrii tanító is a jegyzőségről. Ezek után a korelnök választásra szólítván fel a tagokat, elnöknek Benedek János n.-almási, jegyzőnek Kálai János zsoboki tanítók választattak meg. Az illetők elfoglalván helyüket gyűlésünk tárgysorozata rendén a helybeli tanító próbatanítását hallgattuk meg, melyet a számtanból a II-ik osztálylyal tartott. A próbatanítás végeztével Benedek János n.-almási tanító olvasta fel: „Az olvasás és írástanítás módszere fejlődésének története hazánkban“ című értekezését, mely általános tetszéssel találtkozott. Ezután egy néhány indítvány tárgyaltatott, melyek végeztével a következő gyűléshelye és ideje határozatott meg. Végül számos iskolánk körébe tartozó kérdés lett megvitatva a tagok között.

Az egyesületi munkakedvnek örvedetes felpezsdülését tapasztaltuk e gyűlésünkön.

A közelmúlt években ugyan egy kis pangás volt a kör életében észlelhető, de annak oka azon sok ideig vitatárgyát képező eszme felmerülése vala, ha valjon nem lenne-e czélszerűbb körünknek a b.-hunyadihoz csatlakozni? De körünk nem annyira magának a csatlakozás eszméjének czélszerűtlensége, hanem inkább a helyi viszonyok által ennek csaknem lehetlenné tétele miatt, a külön működést látta továbbra is czélszerűbbnek s a haladás jelszava mellett hozzáfogtunk ismét hivatásunk, teendőink folytatásához.

Igen sajnós körülményképen kell megemlítenem azt, mit különben először nem e sorok írója hangoztat, hogy mig az aránylag — ha nem is eléggé, de sokkal jobban s mi a fő, pontosabban díjazott állami és községi tanítók a gyűlések látogathatása céljából fuvar és napidíjjal láttatnak el; addig mi rosszabbul, és mi fő, szörnyű pontatlansággal fizetett felekezeti tanítók nem-hogy napi de még fuvardíjt sem kapunk. Így kénytelenítettnek a tagok a gyűlésre legolcsóbb fuvaron, per pedes apostolorum jelenni meg, mi bizony főleg, ha egy kis szép idő is hiányzik, az ügybuzgóság melegéből sokat lehűt.

Reméljük azonban, hogy központi választmányunk jóakaratu buzgalmának sikerülni fog e bajunkon orvosolni.

— k — s.

T Á R C A

A babonák és népszokások a népneveléssel szemben.*)

II.

Van még egy népszokás, melyről ez alkalommal akarok szólni s melyről részletesebben is akarok írni, — ez: a halotti tor.

Ős apáink midőn e szokást gyakorolni kezdték, nemes célt tűztek maguk elé. E cél a szegények segítése volt. Olvastam egy 1708-beli végrendeletet, mely családi levéltárunkban van; e végrendelet írója meghagyta utódainak, hogy temetése után a falu szegényeit megvendégeljék s ruháit azok közt osszák szét. E szokás maig is meg van, de nem ily értelemben. Ma az elhalt rokonai saját magukat s komáikat vendéglik meg, — iván áldomást az elköltözött menybeli jóléteért... Igyékezzünk oda hatni, hogy e szokás ismét oda nemesbüljön, a hol 1708-ban volt. A tanító keze alatt mindig vannak oly szegény gyerekek, kiknek felfér a ruhasegély vagy az élelmezés. S ha közbenjárására csak egyetlen falusi gazda-ember végrendelkezik úgy, hogy halála után hátrahagyott ruháit**) szegény iskolás gyermekek közt osszák szét, vagy emlékére legalább egy vagy két szegény tanulót lássanak el könyvvel, vagy szegény szülők helyett tandíjt fizessenek, — elvan érve a cél. A magyar nép nemes, jó iránt fogékony lelke, követni fogja az ily példát, s a jótékonyság míg egy felől nemesíti a nép szívét, — másfelől a népnevelés érdekeit mozdítja elő és saját munkánkat könnyíti meg.

Legyünk a népnevelői is — nem csak a nép gyermekeinek tanítói!

Jövő alkalommal oly népszokásokról szólok, melyek nem kényes természetűek,***) de a melyek a népnevelés érdekében igen szépen kamatozthatatók.

Boér Miklós.

Szemelvények Pestalozzinak „Wie Gertrud ihre Kinder lehrte“ című művéből.

Nevelésnek és tanításnak egyaránt természetesen kell megoldatniok, miből önként követke-

*) E cikk első fele 3-ik számunkban jelent meg, most folytatásul a kezünk közt levő kéziratnak csak egy kis részecskéjét adhatjuk, s a többi jobbnak láttuk nem közölni. Ezt annyival inkább sajnáljuk, mert a munkálatnak épen a legszebb részét érte e sors, de a kihagyott rész kényes természeténél fogva — hosszas megfontolás után — nem tehattünk másképen. Elvünk: nem lépni olyan térre, hol vallásfelekezet még csak találva is gondolhassa magát lapunk által. Eljárásunk ez által legyen igazolva és megbocsátva igen tiszt. munkatársunk előtt.

Szerk.
**) Csak különös óvatosság mellett helyeselhetnök az ilyen ruha kiosztást, különben meglehet, hogy egy egész iskolát mätelyeznének meg egyik-másik ragályos betegséggel ily uton.

***) Örömmel vesszük.

Szerk.
Szerk.

zik, hogy a tanításnak a gyermek természetes fejlődési meneténél csak segédkező szerepe lehet.

Minden tanításnak alapja az érzékeltető szemléltetés kapcsolatban a belső szemlélettel (tapasztalattal).

A gyermeknek, hogy a dolgokat értelemmel szemlélni tudja, öntudatos lélektani vezetésre van szüksége.

Szükséges, hogy a gyermek szemlélő tehetsége már az iskolai évek előtt felébresztessék, ápolassék és erősítsessék.

Az átmenet a gyermek iskolaévei előtti korlátlan-ságából az iskolai élet szigorú rendjéhez csak lassan, fokozatosan történjék.

A rendszeres tanítást, mint pl. az olvasás és nyelvtan tanítást, beszéd és értelemgyakorlatok előzzék meg.

A gyermek természetes tanítója az anya.

A szemléltetési eszközök a gyermek elé lehetőleg elkülönözve állítandók.

A tanítás kezdetét képezze a tudomány elemeinek az el nem feledhetőig való begyakorlása és annak fokozatos, hézag nélküli s a gyermek természetes fejlődésének megfelelő tovább fejtsége.

Fogalom-soroknak képzése és megszilárdítása egyik lényeges feltétele a tanítás sikerének.

Az összhangra, a tanítás céljainak összeegyeztetésére és az öntevékenység ápolására a legnagyobb súly fektetendő.

Először legyen tisztába a gyermek a dolgok okai-
val s csak azután ítéljen.

A tanítás legyen elemileg fejtegető, nem előadó vagy közlő; a tulajdonképeni közlő tanalak az elemi tanításnál csak közbe-közbe alkalmaztassék.

A gyermek erkölcsi és vallásos képzése azon viszonyon sarkallik, melyben van atyja, anyja és tanítójával szemben.

A tanításban minden későbbinek egy korábbi által kell előkészítenie.

A tanításnak mindenre kiterjedőnek, egyetemességnek kell lenni.

Jó akarat és szeretet a gyermekek és a néppel szemben s lelkesedés saját hivatásáért: ezek egy tanítónak legfőbb erényei.

Kevés beszédűség illik a tanítóhoz a tanítás alatt.

K. S.

P á l y á z a t.

Az „Eötvös alap“ központi gyűjtőbizottsága alapszabályainak értelmében az 1879-ik évi január közepéig begyűlt adományok és rendes évi díjak összegének feléből 1 kétszáz firtos, 1 százötven forintos, és 9. egszáz forintos ösztöndíjat, 3 egszáz forintos és 2 ötven

frtos segélyt alkotott, s felhívja az illetékeseket, hogy ezen ösztöndíjak és segélyösszegek elnyerése céljából intézendő folyamodványokat a fentebbi bizottság elnökéhez (Budapest, VI. ker. gyárutca 7. sz.) 1879. évi május elsejéig küldjék be.

1. A 200 frtos, valamint a 150 fros és az első 100 frtos ösztöndíjra pályázhatnak a budapesti és kolozsvári egyetemeken tanuló azon ifjak, kiknek szülői magyarországi népiskolákban, polgári iskolában, képezdében vagy kisededővő intézetben mint tanárok működnek.

2. A 8 száz forintos ösztöndíjakra a főgymnásiumok és főreáltanodák felsőbb osztályaiban, képezdékben, vagy akadémián tanuló oly ifjak pályázhatnak, kiknek szülői az 1 pontban említett intézetekben működnek és az Eötvös alapnak tagjai.

3. A 3 száz forintos 2 ötven forintos segélyért folyamodhatnak szegénysorsu, kereset képtelen tanítók vagy ezek özvegyei, esetleg nyomorék árvái.

Az ösztöndíjakért folyamodók mellékelni tartoznak:

a) tanulmányaikról, magaviseletükről, s előmeneteleiről szóló és az illetékes intézet által kiállított bizonyítványokat.

b) arról szóló okmányt, hogy szüleik az Eötvös alaphoz évdíjaikat az alap keletkezésétől vagy hivatalba lépésüktől fogva rendszeresen befizették. (Ezen okmányért az illetők a vidéki gyűjtő bizottságokhoz vagy az Eötvös alap titkári hivatalához — Luttenberger Ágost, Budapest, Deáktér 3. szám forduljanak).

A segélyért folyamodók szegénységi bizonyítvánnyal és az illetékes tanítói egylet vagy iskolai hatóság ajánlatával tartoznak folyamodvényaikat felszerelni s azt is igazolni, hogy övéik az Eötvös alaphoz 1 frtnyi évdíjjal rendszeresen hozzájárultak.

Az alapszabályok értelmében az ösztöndíjak és segélyek a különben jogosultaknak, nemzetiség és felekezeti különbség nélkül fognak odaitéltetni.

A folyamodók közül azok, kiknek szülői az Eötvös alapnak keletkezésétől — 1876. jan. 1. — vagy hivatalba lépésüktől fogva rendszeres tagjai, hasonló minősítvény mellett előnybe részesülnek.

Az odaitélt ösztöndíjak f. é. június 10-ke után az illető tanintézetek dékánja vagy igazgatói által láttamozott nyugta mellett személyesen az Eötvös alap pénztárnokánál Örley János-nál (Budapest, VIII. ker. öszutcai közs. iskola) vehetők fel.

Kivánatra posta útján is megküldetnek.

Péterfy Sándor,

Luttenberger Ágost,

elnök.

titkár.

LAPSZEMLE.

Az „Erdélyi Protestans közlöny“ f. é. 4 számában Felméri Lajos egy. tanár „Lajtántuli népiskolázás“ cím alatt érdekes cikket közöl. E cikkből átvesszük a következőket: „A tanköteles életkor a 7-ik életévtől a 15 éves kor betöltéséig tart. A tanulóknak az iskolához való viszonyát az 1870-ik évben hozott iskolai rendtartás szabályozza. Az iskolai év 46 hétből áll és rendszeren ősszel kezdődik. A testi fenyték az iskolából minden körülmények között ki van tiltva, A tanítás az 1, 2 és 3 osztályu népiskolákban fiuknak és leányoknak közösen történik; csak a négy és több osztályu iskolákban kell a tanulókat nemök sze-

rint külön választani. Az 1805-ki isk. törvény a középiskola tanítók számára egy féléves, a népiskolai tanítók számára pedig 3 hónapos paedagogiai tanfolyamot szabott volt meg. Ma a képezdei tanfolyan 4 év, melynek végeztével a növendék szigorlatot áll ki az összes tantárgyakból, s ekkor érettségi bizonyítványt kap, mely ideiglenes tanítóságra jogosítja. Két évi iskolai működés után, egy külön bizottság előtt újból vizsgálatot kell tennie s az akkor nyert oklevél végleges alkalmazásra jogosítja. A polgári iskolai tanítóvizsgálat a következő szakokból történik: a) nyelv és történelem, b) természettudományok, c) matematikai, technikai szakok. A tanítók fizetése a különböző tartományokban más-más. Alsó Ausztriában az első osztályu népiskolai tanító legkisebb fizetése 800 frt, a polgári iskolai tanítóé 900 frt, a 3 osztályu 500 a népiskolában, 700 a polgári iskolában, a népiskolai főtanító és a 8 osztályu polgári iskolai igazgató szolgálati illetménye, valamint az altanítók fizetése is egyenlő. A szolgálati ötödéves pótlék népiskolában és polgári iskolában egyaránt 50—50 frt. A népiskolai törvény szerint csak a főtanítók voltak nyugdíjképesek; az új törvény szerint azonban minden tanító és altanító, valamint a tanítói özvegyek és árvák az összes államhivatalnokok nyugdíjtörvények szabályzata alá esnek.“

Az „Ungarischer Schulbote“ f. évi 3. számában „Der Schulmeister von Sadow“ címü művet mutat be olvasóink. E könyv Mainzban jelent meg, szerzője valami Lukas nevü ultramontán. Tőrekvése, hogy korunk minden társadalmi, politikai és erkölcsi bünciert a nem papság által vezetett iskolát tüntesse fel bünbakknak. Hogy milyen arcátlan dolgokkal piszkolt be Lukas ur 506 oldalt, im abból egy kis kóstoló: „Az iskola által a rendek megtartása lehetlenné lett, a nemesség elkorcsosodott, a polgárság elcsonevészedett, a paraszt elromlott, a nép testi ereje elgyengült, a lélek eredetisége elmosódott, a szellemi tehetségek visszaestek, a német müipar bukás szélére jutott, proletariatus megteremtetett, a müvészet megfojtatott, a társadalom haldoklásnak indult, a hazaszeretet meglazult, a szolgál szellem elhíntetett s a kommunismus létrehozott.“ Valóban, nem tudunk egyebet szólni, mint a Schulbotival felkiáltunk: Herzchen, was willst du noch mehr?!

IRODALOM.

A „Magyar Lexikon“ 21. és 22. füzete is megjelent s e nagybecsü vállalatnak ezzel a 3-ik kötete vette kezdetét. A 22. füzet „barmászat“ szóval végződik s Magyarország vizrajzi és magassági térképét hozza becses mellékletül. Az első az erömütan köréből hoz rajzokat. A mü egyes füzeteinek ára 30 kr.

Szente József „Utmutatás az elemi számvetés természetsszerű tanításában népiskolai tanítók és képezdei tanulók számára“ címü művének 2-ik része is megjelent s ára 1

frt 70 kr. Részletesebb ismertetése kezünk közt van s mihelyt terünk engedni, adni fogjuk.

Világtörténet a legrégibb időtől korunkig. A művelt közönség számára írta Sebestyén Gyula. — A Weizsmann testvérek ezen igen díszes és értékesnek ígérkező vállalatából a II. füzet is megjelent, s az emberi nem megoszlását és szétterjedését tárgyalja s egyszersmind megkezdí a történeti idöket is Egyptom történetével. E füzet két szép képet is hoz; az egyik az emberi fajok főbb típusait, a másik Khufu és Khefren királyok pyramisát ábrázolja. Egyes füzet ára 30 kr.

A „Figyelő“ irodalomtörténeti közlöny f. évi II. füzetének tartalma: Czuczor Gergely, Bayertól. — Könyv- és kéziratáraink s irodalom történetünk, Jakab Elektől. — Bercsényi életrajza Körözi L.-tól. — Kazinczy klassicmusáról, Jakab Ödöntől. — Az első magyar nyelvtan, dr. Jancsó Benedektől. — Kazinczy Ferencz és Édes Gergely, Abafitől. — Frankenburg A. és Kázmér J. élete, Abafitől. — Irodalomtörténeti repertorium. — A nagy gonddal szerkesztett folyóirat előf. ára 1 évre 8 fr.

Az abauj- és tornamegyei tankerület 1878-ik évi állapota. Közzéteszi Verédi Károly, tanfelügyelő. A 64 lapra terjedő munkálatból a főbb adatokat közölni fogjuk.

VEGYESEK.

Lapunk járatói közül annak mult évi díjával még többen vannak hátrálékban, de nincs azok közül egy sem, kiket nyilvános felhívásunkon kívül magán levélben is meg nem kértünk volna kötelezettsége teljesítésére; vannak olyanok is kikhez 2—3-szor irtunk, de a legtöbb válaszra sem méltatott. Az illetők névsorát át fogjuk adni központi választmányunknak, mert mi már a kérelmezés minden nemét kipróbáltuk.

A közoktatásügyi miniszter ur 7-ik jelentése is megjelent, de mi mint eddig, ugy most sem voltunk szerencsések abból kaphatni. Tisztelettel kérjük a miniszter ur ő nmh. méltóztasson ugy intézkedni, hogy kapjanak egy-egy példányt a tanügyi lapok is, hisz ugy is száz meg száz példány jut olyanok részére, kik abba belé sem néznek.

Széky Miklós helybeli gyógyszerész ur, kit városunk minden culturalis mozgalma iránt a legmelegebb rokonszenvet tanusítók közt láttunk mindég, a helybeli ipariskolák igazgatójához egy szép levél kíséretében 20 frtot küldött részben jutalmakra, részben taneszközökre, azon nemes keblü igérettel, hogy ez összeget az említett czélokra minden évben adni fogja. Isten soká éltesse e köztiszteletben álló derék tanügybarátot!

Vallás- és közokt. m. kir. miniszter ur 32,417 sz. a. a megyei tanfelügyelőkhöz és egyházmegyei hatóságokhoz rendeletet intézett (de a miről mi bizony csak post festa szoktunk értesülni, ha ugyan akkor is értesülünk) az 1879.

év tavaszán Székesfehérvárt tartandó országos kiállítás tárgyában. Felhivja pedig, hogy a jelesebb elemi-, felső nép- és polgári iskolák és egyéb tanintézetek részéről kiállítható közmüvelődési tárgyak, újabb szerkezetü vagy javított taneszközök, tanuló-munkák stb. beszolgáltatása iránt intézkedjenek. A bejelentési határidő 1879. március 1. A kiállítás ugyanez év május 1-én nyitattik meg. Programokkal és egyéb felvilágosítással szolgál a sz. fehérvári orsz. kiállítás végrehajtó bizottsága. — Ált. tan. közl.

— Nyilvános nyugtatóványok (Folytatás) a „Család és Iskola“ 1878-ki folyamára fizettek:

a) 1878. egész évre 3 frtjával.

273. Benedek Áron tanár Kolozsvárt. 274. Bőjthe László róm. kath. tan. Kolozsvárt. 275. Glück József róm. kath. elemi isk. tan. Kolozsvárt. 276. Községi iskola Bácsfalu. 277. Kraszna-utczai népiskola Zilah. 378. Séra Lidia árvaházi tanítónő Kolozsvárt. 279. Turcsányi Gyula ev. luth. lelkész Kolozsvárt. 280. Unger Gusztávné urasszony Zilah.

b) 1878. II. félévre 1 frt 50 krjával.

281. Bartalics Ilona tan. Sz.-Keresztur. 282. Bocz István tan. Gyalu. 283. Bihari Isván tan. K. Szt.-Király. 284. Csóka György tan. M.-Telegd. 285. Gunesch Károly tan. Kolozsvárt. 286. Községi iskola Zágon. 287. Molnár Sándor kereskedő Sz.-Udvarhely. 288. Mócz István tan. Szt.-László. 289. Zöld József tan. Gyalu. 290. Lenárd Sándor tan. Doba, az 1 frt. hátralékot 1878. II. felére. 191. Szabó István tan. Körösbánya, az 1 frt. hátralékot 1878. II. felére.

a) 1879. egész évre 3 frttal.

72. Állami iskola Nagy-Ág. 73. Állami felső népiskola Hosszufalu. 74. Herczeg András tan. Borbátviz. 75. Községi iskola Zajzon. 76. Községi iskola Alsó-Törösvár. 77. Községi iskola Vargyas. 78. Istvánfi József könyvtárnok N.-Várad. 79. Görög István főgym. igaz. S. Szt.-György. 80. Gazdasági felső népiskola Baróth. 81. F. Póllák Gergely róm. k. elemi isk. igaz. Kolozsvár. 82. Tanító-testület Torda-Aranyosmegyei Torda. 83. Tanító-testület Szilágymegyei Zilah. 84. Schwarczel Ádél tanítóné Kolozsvárt. 85. Széky Miklós gyógyszerész Kolozsvárt.

b) 1879. I. félévre 1 frt 50 krjával.

86. Bányai Lajos tanító Mákó. 87. Bartha Albert tanító Seps-Mártonos. 88. Binder Laura tanítóné B.-Hunyad. 89. Bartalics Ilona tanítóné Sz.-Keresztur. 90. Erődi János képezdei igazgató Kassa. 91. Gunesch Károly tan. Kolozsvárt. 92. Községi iskola Zágon. 93. Laubhaimer Róbert tanfelügy. tollnok Soprony. 94. Májai István igazgató Torda. 95. Pivár János polg. isk. igazgató B.-Gyula. 96. Rizner Lajos néptanító Nem. Podhrágy. 97. Solyom József tan. Al-Torja. 98. Serezster Tamás tanító Haraly. 99. Szabó István tanító Körösbánya. 100. Sigmond Gizella tanítóné Brassó. 101. Vitályos József tan. Szászváros.

Propper Ferencz,
testületi pénztárnok.